

'המורד' Fabio – עליית גח"ל ומח"ל **סיפורו האישי של יהודה בן-צור, מפקד הספינה**

בראשית ספטמבר 1948 מוניתי כמפקד מסעה השלישי והאחרון של הספינה (וגם המסע האחרון שלי) בשרות העליה. מספר העולים, רובם גח"ל- גיוס חוץ לארץ, כ-300, היה פחות ממחצית המפליגים בהפלגתה הראשונה במאי אותה שנה.

הכנות: בהפלגה מנהלתית לנאפולי¹, שקדמה להפלגה ארצה, התברר שמצפן האונייה "מזייף" עד 17 מעלות. 'הפדרונה'-רב החובל האיטלקי חשש לצאת לדרך ודרש תיקון. לאחר שנמסר לי, שזו הפלגה אחרונה וחבל על הכסף, לקחתי על עצמי את האחריות לניווט.

ב- 6.9.48 רשם **זקימוביץ**, הממונה על שלוחת 'המוסד לעליה' באיטליה, בכתב ידו ביומן העבודה שלו: **"חזרה לגאטה, אחרי שייקח דלק"** [בנאפולי].

העלאת העולים בוצעה בנמל גאטה, בחוף המערבי של איטליה, בחצות ליל 9.9.48, ישירות מהמזח. ב-8.9.48 רשם זקימוביץ בכתב ידו ביומן העבודה: **"לגבה** [לגבעה], בסיס 'המוסד' בפורמיה ליד גאטה]: **"המכונות עם המשא** [האספקה] **יצאו בשש בבקר. וצריכים להגיע בעשר. האם העמיסו את הכלי ? האוטו הראשון של הנוסעים יוצא בערב ב- 10.30. בנמל. האחרון – ב- 12.30 בלילה תגיע בנמל. סך הכול 8 מכונות (סדר הזמנות נקבע ע"י צולו עם יחזקאל)".** לאחר היציאה ב- 9.9.48 רשם זקימוביץ ביומנו: **"להודיע ל'יסער' ו'סידני' [צרפת ומרסיי] את ההודעה על 'המורד'."**

להלן העתק "דו"ח נסיעה 'המורד' (פביו) 9-17.9.48", שהגשתי ב- 19.9.48², בצירוף הערותי [בסוגריים], בגוף הדו"ח – י. ב.צ.³:

צמד המלווים, וילי רוסטוקר מימין ויהודה בן-צור בגשר.

"סידורי הקליטה :

לעומת הסדורים בפעם האחרונה [בהפלגה השנייה] **הוכנסו כמה שנויים:**

א. מספר הקומות [משטחי-השינה] **הועמד על ארבע והקומה החמישית (התחתונה) שימשה למזוודות ושאר ארגזים של העולים.**

ב. המעבר (Tweendeck), שהיה מעל לקומה השלישית וחצה את המחסן לשניים, הורד מעל הקומה התחתונה, כך שנשארו מעל 4 קומות, שהרוחב בין קומה לקומה היה בערך 65-70 ס"מ. **בחלק הקדמי נחתך חלק מהבלוק לצורכי מחסן**

¹ במברק מס' 43, שנשלח ממטה המוסד בפריז לארץ (מ'סער' ל'קדמון') ב- 2.9.48 דווח : **"המורד יצא בשלישי לחודש** [ספטמבר] **למרסיי** ('סידני')". את"ה חט' 14 תיק 214, 'המורד'.
² ארכיון 'ההגנה', את"ה. חט' 14 תיק 214. 'המורד' (08 אפריל 2003 - מס' התיק 559).
³ הדו"ח, באותיות מודגשות, מובא במלואו, אם כי נראה לי שחלקו הראשון – סידורי הקליטה, מזון והאנשים – נוספו ע"י מישהו אחר, יתכן בשלב ההדפסה. את המקור לא הצלחתי לאתר בארכיון.

וכן בירכתיים נחתך חלק מהבלוק לצורכי גישה חופשית ומעבר נוח [הגעת לאוניה כמה ימים לפני ההפלגה. לא זכור לי שהייתי שותף לשניים הנ"ל, שנועדו להקל על תנאי החיים של העולים. י. ב-צ.].

מזון:

הגבינה... הייתה מקולקלת ונזרקה לים וכן הבשר לא היה טעים. ירקות... ופירות טריים, ניתנו במידה זעומה. פירות מיובשים לא ניתנו כלל.

האנשים⁴:

מספר האנשים – 292. נשים – 107. גברים – 185. הארגון היה לפי קבוצים וארצות מוצא. למען ארגון החיים באוניה חלקנו אותם לקבוצות של בערך 30 איש, בלי להפריע לחייהם בהתאם לקיבוציהם או ארצות מוצאם: טריפוליטניים, גיל ממוצע 20 – 85 איש [שקיבלו על עצמם את האחריות לשמירת הסדר]. מח"ל, מגויסים מדרום-אפריקה, גיל ממוצע 21 – 32 איש [כולל נערה אחת, בת-זוג ב"ירח דבש", ממוצא בורי, שקיבלו על עצמם אחריות לניהול המטבח].
חברת ילדים (ברובם יתומים) – 55 איש.
השאר – משפחות עם ילדים.

המלווים: יהודה "פרא" [בן-צור], וילי רוסטוקר, שלום בורשטין ('גדעוני'). עם חברת הנוער חזרו שני שליחים, שדאגו להם בדרך.

הדרך [ארצה]:

יצאנו [ב- 9.9.48 שעה 03.00] מגאטה בכון למסינה. כשעברנו את נאפולי, התברר שהמכונה צורכת שמן פי חמש יותר ועם הכמות שהייתה, יכולנו להגיע [רק] עד יוון. החלטנו להתקשר עם איטליה ולברר היכן ומתי נוכל לקבל שמן נוסף. בגלל הקשרים [האלחוטיים] שלא התקיימו (את הסיבה "הגדעוני" אינו יודע, יתכן ש [בגלל] מזג האוויר) הגענו עד מסינה, בלי לקבל תשובה על מברק שהצלחנו לשלוח (כבר 30 מיל דרומה מנאפולי). כשהיינו כ-8 מיל צפונה ממסינה, נתקלנו בסירת דייג איטלקית. [על מנת להימנע מכניסה לנמל] התקשרנו אתה והיא הביאה לנו 4 חביות שמן (התעכבנו במקום כ-10 שעות) [כספי "קרן הברזל", שהיו ברשותי, לא הספיקו. למזלנו, נותרו בידינו, המלווים, סכומי כסף פרטיים שכיסו את ההפרש⁵]. בינתיים קבלנו תשובה, שנוכל לקבל את השמן ליד נאפולי, דבר שלא בא בחשבון, כי היה מעכב אותנו ליומיים.

המלווים: יהודה פרא [משמאל] ווילי רוסטוקר

עברנו את מסינה, חצינו לכף מטפן ביון, משם בגלל רוח צפונית-מזרחית חזקה [שינינו] ועברנו מדרום לכרתה (פגשנו את "אנצו סרני" [לא זכור לי]). כשעברנו את כרתה לכוון קפריסין, הייתה רוח סערה צפונית. החלטנו לעגון בכרתה עד עבור זעם. לפנות

⁴ בדווחים שונים המספרים שונים. עפ"י מברקים 149, 150 של 'המוסד לעליה' באיטליה: "31 דרום אפריקאים; 80 טריפוליטניים; 100 עלית נוער; 90 שונים" סה"כ 301 עולים.
⁵ הסכומים, ראה מברק מה- 28.9.48 בעמ' אחרון. את"ה. חט' 14 תיק 559 (214) 'המורד'.

ערב (לאחר 10 שעות עיכוב⁶) המשכנו [מדרום] לקפריסין ומשם לחיפה, במזג אויר טוב. הנסיעה ארכה 8 ½ ימים. [בשעות אחה"צ, 17.9.48, נכנסנו לנמל חיפה בשירת "התקווה". "הזקנים" מבין העולים ירדו ראשונים והצעירים חייבי הגיוס, נכנסו לאוטובוסים בדלת האחורית⁷]."

יום לאחר יציאתנו מאיטליה ב- 10.9.48, שלח 'קדמון' [ברפל יוסף, מבכירי המוסד] ל'מוסד לעליה' בארץ מברק⁸ בו הוא מציע: **"להיוועץ עם הממשלה על הורדה שחורה [מחשש לחשיפת חייבי הגיוס] של 'המורד'. הודעתי למלווה שיהיה נכון לאפשרות זו [לא זכור לי. י. ב-צ.]. במקרה החיובי עליכם לעשות כל ההכנות הטכניות. היציאה מכאן [גאאטה] הייתה לגמרי שחורה, כולם ללא תעודות. כאמור ההצעה לא נתקבלה וההורדה נעשתה בנמל חיפה.**

ב- 12.9.48, שלושה ימים לאחר יציאתנו מאיטליה, נשלח ל'מוסד לעליה' בארץ, מברק מס' 113: "פרטי המורד: שמו הלועזי Fabio. 460 טון, 2 תרנים, גשר בירכתיים, צבע אפור. אורכו 37 מטר. רוחבו 8.5 מטר. עומק בירכתיים 3.5 מטר. 20 טון מים. 22 טון דלק. יצא ב- 9 לחודש בשעה 03.00 מגאטה, עם 301 עולים. הרכבם: 31 דרום-אפריקאים [מח"ל. בת זוגו של אחד מהם, ממוצא בורי, אינה כלולה במספר הנקוב], 80 טריפוליטניים, אנשי גיוס [גח"ל]. 100 עלית הנוער. 90 שונים.

"19.9.48 ל'מוסד' מ-חופי: "המורד" (פביו) הגיע לחיפה ביום 17.9.48 שעה 16.00 עם 292 עולים. יצאו מגאטה ב- 9.9. מלווים: יהודה פרא, וילי רוסטוקר וגדעוני, שלום בורשטיין". תמה הפלגתה השלישית⁹.

בעת הפלגתה הראשונה, בעיצומם של קרבות-לטרון, זכתה 'המורד' בשם המבצעי 'קרב עמק איילון'. בנסיבות שנוצרו עם הפסקת ההסגר הימי ע"י הבריטים ב-15 במאי 1948, לא נעשה "שימוש" בשם זה. ספינה מעפילים זו, ה-66 במספר - האחרונה שהגיעה לאחר מלה"ע - סוגרת את רשימת אוניות המעפילים, פורסמה ע"י מוסיאון ההעפלה וחיל הים בחיפה, במשפט היסטורי:

"האוניה הראשונה לעליה חופשית למדינת ישראל¹⁰."

⁶ . ראה מברקי למוסד מס' 12, מה- 14.9.48 שעה 11.45: **"בגלל סערה נכנסים למפרץ ע"י כף פלקה בכרתה המזרחית על מנת לעגון".** את"ה, חט' 14 תיק 214, 'המורד'.
⁷ . כעבור כמה ימים פגשתי חלק מהם ב'חטיבת הנגב', אליה הצטרפתי לאחר הפלגה זו. י. ב-צ.
⁸ . מס' 80. את"ה, חט' 14 תיק 214, 'המורד' (08 אפריל 2003 – נמסר מס' תיק 559).
⁹ . ובכך סיימתי את שרותי במפעל ההעפלה והרכש והצטרפתי ביוזמתי לחט' הנגב, גדוד 9. י. ב-צ.

נספח: רישומי 'המוסד לעלייה' באיטליה

מקור	פרשנות (יהודה בן-צור)
5 בספטמבר – עומד מוכן בגאטה.	מוכן בגאטה. המפקד, יהודה בן-צור. המלווה, וילי רוסטוקר. 'הגדעוני', שלום בורשטיין.
6 בספטמבר – יצא 'המורד' בשעה 24.00. הגיע לנזון בשעה 10.00	הפליגה מגאטה לנאפולי להצטיידות (חביות דלק). במהלך ההפלגה התקלקל המצפן. הגיעה בשעה 10.00
7 בספטמבר – 6/9 שעה 10.40 הגיע לנזון (יצא ב- 5.00).	בנאפולי מה- 6/9. תצא חזרה לגאטה ב- 05.00. המצפן לא תוקן.
8 בספטמבר – הכלי נמצא בג. מוכן לטעינה (300 עולים).	בגאטה. מוכנה לקליטת 300 איש. (בהפלגתה הראשונה הובילה כ-700)
9 בספטמבר – עזבה את ג. עם 301 עולים ל'ארנון'.	יצאה מגאטה ארצה. לפני חציית מיצר מסינה, התגלתה נזילת שמן. נרכשה חבית שמן באמצעות דייגים.
13-14 בספטמבר – מתקדם בסדר.	ב- 14/9 נקלעה לסערה. נכנסה למספר שעות למפרץ ע"י כף פלקה במזרח כרתים.
16 בספטמבר – הודעה אחרונה מה- 12/9	בשלב זה עמדה בקשר ישיר עם הארץ.
18 בספטמבר – הגיע הבוקר ל'ארנון'.	השלימה את הפלגתה השלישית. נכנסה לנמל חיפה יום קודם לכן, בשעות אחה"צ.
19-22 בספטמבר – הגיע ב- 17/9 ל'ארנון'.	הגיעה ארצה ב- 17/9 ועזבה כעבור ארבעה ימים לאיטליה.

¹⁰ . ברשימה, שפורסמה ע"י מוזיאון ההעפלה וחיל הים, מצוין, בטעות, שארץ המוצא הייתה איטליה וכי המעפילים הורדו במעגן ת"א. את"ה, חט' 14 תיק 559.